

Johanna Aminoff-Winberg, *På flykt i eget land: internflyktingar i Sverige under stora nordiska kriget* (Åbo: Åbo akademis förlag, 2007). 462 s.

På många sätt är Johanna Aminoff-Winbergs doktorsavhandling ett efterlängtat arbete. Den är något i dag så ovanligt som en bred kvantitativ socialhistorisk studie av tiden för det stora nordiska kriget. Trots att epoken i fråga är den kanske mest avhandlade i svensk historisk skrivning saknas just den här typen av studier. Orsaken är den långtgående politiseringen av Karl XII-gestalten och det med honom förknippade kriget. Under de första decennierna av 1900-talet präglades forskningen om stora nordiska kriget av högernationellt inriktade forskare, och som en reaktion mot dem har svenska historiker under efterkrigstiden undvikit perioden. Vår kunskap om epoken har således inte i något större utsträckning kunnat dra nytta av utvecklingen inom den kvantitativa socialhistoriska forskning som förnyade ämnet från 1960-talet och framåt.

Aminoff-Winberg har ställt ett antal frågor av grundläggande karaktär beträffande de många flyktingarna från både Baltikum och Finland, nämligen: Vem flydde? Varifrån kom flyktingarna? Vart flydde de? Och slutligen: Varför flydde de?

För att besvara frågorna har författaren utfört ett mycket respektingivande arkivarbete och upprättat en databas över alla kända flyktingar. Sammanlagt rör det sig om över 13 000 individer. Men med hänsyn taget till att långt ifrån alla flyktingar har lämnat spår efter sig i källmaterialet uppskattas det totala antalet till runt 30 000 personer.

Av de identifierade flyktingarna går ungefär hälften att hänföra till ståndspersonernas krets och den andra hälften till allmogen. Eftersom allmogen utgjorde närmare 95 procent av befolkningen är det uppenbart att det till övervägande del var ståndspersonerna som flydde undan den ryska ockupationen. Det faktum att allmogen trots allt utgjorde hälften av flyktingarna beror dels på att så gott som hela Ålands befolkning begav sig till Sverige, dels på att ryssarna ödelade större delen av Österbotten. Det senare skedde för att omöjliggöra att en svensk armé skulle kunna använda Österbotten som basområde för en motoffensiv. Österbottningarna till-

hörde därför dem som drabbades allra hårdast av kriget, vilket återspeglas i det stora antalet som begav sig över till den västra rikshalvan. När det gäller den stora gruppen av ståndspersoner framhåller författaren att de var beordrade av kungen att bege sig undan fienden. I övrigt betonas råheten i krigföringen och skräcken för fienden som avgörande för besluten att fly.

Kapitlet som behandlar orsakerna till flykten får sägas vara den svagaste delen i avhandlingen. Författaren anför bland annat att det skulle ha förekommit en systematisk propaganda från statens sida som demoniserade ryssarna och framhöll deras kätterska religion. Undertecknad har gått igenom allt material som emanerar från den statliga centrala förvaltningen från den aktuella tiden och har inte kunnat finna några kungörelser med den typen av innehåll. Det utesluter givetvis inte att sådan propaganda kan ha förekommit tidigare eller att den skickades ut till kyrkorna från länsstyrelserna. Några direkta belägg för det anförs dock inte i texten.

Ett stort utrymme ägnas åt den flyktinghjälp som organiserades i Sverige. Den var ett statligt initiativ och finansierades av de kollektor som skulle upptas i landets alla kyrkor ett visst antal söndagar om året. I första hand delades sedan bidrag ut till flyktingarna i Stockholm. Medlen fördelades på så vis att de flyktingar som hade lämnat mest egendom efter sig också skulle få störst ersättning. Också i övrigt skulle storleken på bidragen reflektera mottagarens sociala position, i det att de mer välbeställda skulle få motta de största summorna. Detta för att inte den sociala ordningen skulle rubbas och framstående personer komma att föraktas för sin fattigdom.

Ämbetsmännen borde erbjudas nya tjänster eller få sin tidigare lön, och även flyktingar tillhörande borgerskapet och allmogen förväntades kunna försörja sig själva. I regel räckte inte de bidrag som flyktingarna erhöll till för deras uppehälle, utan de måste också söka sig andra utkomster. Ett förhållande som uppmärksammas (men inte betonas) är att det torde ha rått en allmän brist på – framför allt manlig – arbetskraft i Sverige under den här tiden, förorsakad av de väldiga förlusterna i kriget och krigsmaktens ständiga behov av nytt manskap. Detta avspeglas i övervikten av

hushåll som förestods av kvinnor bland mottagarna av flyktinghjälpen.

Slutligen behandlas också flyktingarnas återvändande till Finland och de problem som kunde uppstå därvid.

En mer generell anmärkning på avhandlingen är att de mycket breda frågorna inte är förankrade i något teoretiskt förhållningssätt. Bristen på teoretisk styrning blir särskilt tydlig i metoden. De sociala kategorier som utgör grunden för diskussionerna om vilka flyktingarna var, är med en mindre justering övertagna från Sten Carlssons klassiska, men nu mer än sextio år gamla studie *Ståndssambälle och ståndspersoner*. En mer avgränsad frågeställning hade gjort det tydligare varför författaren har valt just dessa kategorier. Ett sådant tillvägagångssätt hade också gjort det möjligt för författaren att dra mer generella slutsatser av sitt arbete.

Sammantaget är detta en mycket användbar avhandling som behandlar ett angeläget och förbisett ämne. Undersökningens resultat går att vidareutveckla och kommer säkerligen att generera nya frågor och vidare forskning.

Peter Ericsson

Karl Axelsson, *The Sublime: Precursors and British Eighteenth-Century Conceptions*, (Oxford etc.: Peter Lang, 2007). 235 pp.

The eighteenth-century interest in the sublime is a fascinating field which has attracted rather lavish attention, but which certainly deserves much more attention still. Samuel Monk's influential work *The Sublime: a Study of Critical Theories in XVIII-Century England* from 1935 has been supplemented and questioned in several respects; the discussions of the sublime have shifted focus between the source text *Peri Hupsous*, the eighteenth-century adaptations and the sublime as an aesthetic phenomenon pertaining to present-day discussions. A fruitful path was indicated by Peter de Bolla, who in *The Discourse of the Sublime: Readings in History, Aesthetics and the Subject* (1989) connected the aesthetic interest in the sublime with the formation of the subject in eighteenth-century England. This path of contextualising the sublime, or rather the interest in the sublime, has now been joined by Karl Axelsson with his thesis *The Sublime: Precursors and British Eighteenth-Century Conceptions*. In 1972, Theodore Wood adjusted Monk's

image by following the word *sublime* in its different contexts before fascination in the sublime peaked around the middle of the eighteenth century. Axelsson instead stresses the close connection between the sublime and the imagination, and follows the early discussions of the imagination in order to contextualise and clarify the great interest in the sublime.

The study is divided into three parts. The first is devoted to an examination of Samuel Monk's image of the sublime. Monk's influence on our view of the sublime in eighteenth-century Britain has been considerable to say the least. Axelsson collects the criticism which has been directed toward Monk and formulates his own. He describes the strong consensus regarding a 'turning point' of the sublime, that Boileau's translation and preface in 1674 awoke a fascination in the sublime which would reach a climax toward the end of the 1730s. Without denying that Boileau was important for the impact of the sublime, Axelsson wishes to point out an alternative perspective. The description of a 'turning point' is correct if delimited to the sublime as a concept, but not if one examines the arguments surrounding it, he claims. On the one hand, Monk posited a development of the ideas of the sublime which was to culminate in Kant's *Critique of Judgment* in 1790; on the other hand this development was created by opposing it to neo-classicist traits. As is shown, Monk himself rejected a simplified description of neo-classicism as rigid pedantry, but Axelsson finds that Monk cannot uphold the ambition as he regards Longinus as the 'patron saint of much that is unclassical and un-neoclassical, and eventually of much that is romantic, in eighteenth-century England' (p. 40).

As de Bolla and Andrew Ashfield stated in their introduction to *The Sublime: a Reader in British Eighteenth-Century Aesthetic Theory* (1996), the appearance of the sublime – that is, regardless of the terms used – should be understood in connection with the epistemological change where theology ceased to offer a governing model of understanding and when aesthetics came to serve as a means for defining a new subject (p. 47). Axelsson chooses to focus on a different material, letting go of the focus on the word *sublime* itself. Instead, 'the arguments that shaped the experience of the sublime of Longinus as well as of the sublime of the eighteenth-century criticism' are to be explored by applying a new perspective on Longinus and approaching a new material, namely the 'criticism of intellectual literature', by which Axelsson means a particular scientific discussion.